

Asia Tekijänoikeus soittosovellukseen

Hakija Rovaniemen käräjäoikeus

Annettu 30.9.2008

Tiivistelmä *Musiikin toistamiseen tarkoitetut tietokoneohjelmat olivat, huolimatta niiden samankaltaisista toiminnallisuuksista, kumpikin itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

Rovaniemen käräjäoikeus on pyytänyt 29.10.2007 saapuneella lausuntopyynnöllä tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa tekijänoikeuslain soveltamisesta lausuntopyynnössä tarkoitettuihin tietokoneohjelmiin ja tietokantaan.

Selostus asiasta

Lausuntopyyntö liittyy Rovaniemen käräjäoikeudessa 22.3.2007 vireille tulleeseen riita-asiaan, jossa on kantajana Viihdekeskus Kari Hoikka Oy ja vastaajana Viihdeväylä Oy.

Asianosaiset omistavat puoliksi kumpikin musiikkikappaleiden toistamiseen tarkoitetun Vivaldi-tietokoneohjelman, johon kuuluu ohjelma, sen lähdekoodi ja ohjelmaa varten koottu musiikkikappaleita sisältävä master-tietokanta. Asianosaiset ovat 22.12.2004 solmineet yhteistoimintasopimuksen, jossa on sovittu muun muassa ohjelman hallinnoinnista, laskutuksesta ja tuottojen jakamisesta. Sopimukseen on lisäksi sisältynyt kilpailukieltolauseke sekä siihen liittyvä sopimussakkoehdo. Sopimus on ollut voimassa 31.12.2006 saakka.

Vastaaja on valmistuttanut niin ikään musiikkikappaleiden toistamiseen tarkoitetun Maestro-tietokoneohjelman ja käyttänyt sitä liiketoiminnassaan.

Kantaja on nostanut vastaajaa vastaan kanteen, jossa on muun ohessa väitetty, että vastaaja on rikkonut yhteistoimintasopimuksen kilpailukieltolauseketta Maestro-tietokoneohjelman valmistuttamalla ja sitä markkinoimalla. Kantaja on lisäksi väittänyt, että Maestro-

tietokoneohjelma on Vivaldi-tietokoneohjelman kopio. Vastaja on kiistänyt kantajan väitteet perusteettomina.

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

Käräjäoikeus toteaa lausuntopyynnössään, että asiassa on sanottujen väitteiden ja niihin annetun vastauksen perusteella riita ainakin seuraavista kysymyksistä:

1. Onko Vivaldi-tietokoneohjelma itsenäinen teos.
2. Onko Maestro-tietokoneohjelma itsenäinen teos.
3. Onko Maestro-tietokoneohjelma kopioitu Vivaldi-tietokoneohjelmasta.
4. Voidaanko Maestro-tietokoneohjelmalla käyttää Vivaldi-tietokoneohjelmaa varten koottua mastertietokantaa joko sellaisenaan tai muutettuna.

Kysymyksiin ei voi vastata ennen kuin ohjelmia ja niiden lähdekoodeja on verrattu toisiinsa. Koska vertaaminen ja sen yhteydessä saatujen tietojen arviointi edellyttää erityisiä ammattitietoja, käräjäoikeus on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 44 §:n nojalla päättänyt pyytää tekijänoikeusneuvoston lausunnon sanotuista riitakysymyksistä.

Rovaniemen käräjäoikeus on toimittanut lausuntopyynnössä tarkoitettujen tietokoneohjelmien lähdekoodit tekijänoikeusneuvostolle.

ASiantuntijalausunto Tekijänoikeusneuvostolle

Tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt professori, TkT Tomi Männistöltä asiantuntijalausannon lausuntopyynnön kohteena olevien tietokoneohjelmien lähdekoodista.

Arvioitava materiaali

Arvioitavasta materiaalista asiantuntija on todennut seuraavaa:

Vivaldi-tietokoneohjelma

Vivaldi on kooltaan yhteensä 14,6 megatavua ja koostuu 448 tiedostosta, joista .pas-päätteisiä lähdekooditiedostoja on 88 kappaletta. Tiedostojen määrää kasvattavat välitiedostot, jotka käännetään lähdekoodista ja linkitetään ajettavaksi ohjelmaksi. Lisäksi mukana on sekä automaattisesti

että käsin luotuja varmuuskopioita ja kopioversioita ohjelmakomponenteista. Näiden lisäksi aineistossa on joukko asetus- tai muita aputiedostoja.

Aineiston tiedostojen aikaleimat olivat päivittyneet kopioinnin yhteydessä (päivälle 6.2.2007), joten niistä ei ollut apua esimerkiksi vanhentuneiden ja uudempien versioiden näkemisessä; jotkut kommentit sisälsivät aikaleiman, useimmat näistä vuosiluvun 2004.

Vivaldi on toteutettu käyttäen Borlandin Delphi / Object Pascal ohjelmointikieltä. Osa ohjelmakoodista on (ali)hankittu Sebitti Oy:ltä, ja mukana on myös muista lähteistä peräisin olevaa ohjelmakoodia (mm. Microsoft) lähinnä joidenkin perustoimintojen osalta, kuten (soitto)laitteiden ohjaaminen tai tiedon salaus. Ohjelmakoodissa on kommentoitu tai kuvattu ohjelman toimintaa hyvin minimaalisesti.

Musiikin toistamiseen käytetään Microsoftin DirectX teknologiaa. Musiikin tallennusformaateista Vivaldi näyttäisi tunnistavan lähinnä WAV, MP1, MP2, MP3, WMA ja VV4, joista viimeisin on myöhempi oma lisäys tukemaan musiikkitiedoston salaamista soittolaitteessa. Salaamiseen käytetään ilmeisesti Sebitti Oy:n koostamaa aliohjelmaa, joka puolestaan käyttää kolmannen osapuolen toteuttamaa salausmenetelmää.

Ohjelman käyttämää tietokannan kuvausta ei ollut käytettävissä vaan musiikkitiedostojen ja niihin liittyvän tiedon käsittelyä on pyritty selvittämään lähdekoodista.

Maestro-tietokoneohjelma

Maestron osalta materiaali on kooltaan yhteensä 89,9 megatavua koostuen 621 tiedostosta, joista .vb päätteisiä lähdekooditiedostoja on 117 kappaletta. Maestro on toteutettu Visual Basic ohjelmointikielillä käyttäen mm. Microsoftin Visual Studio työkalua ja niin sanottua .NET ympäristöä. Tietokantakuvauksia tai tietokannan rakennetta ei ole aineistossa kuvattu tai dokumentoitu selväkielisesti.

Aineiston tiedostojen aikaleimat ovat muuttuneet kopiointihetkellä (valtaosa joulukuulta 2006) eivätkä heijasta todellisia luonti- tai muutospäivämääriä. Lähdekoodin kommentteissa on mainittuna joitain aikoja vuosilta 2004-2006, ohjelman hakemisto on nimetty Maestro2006.

Ohjelmistossa hyödynnetään myös ilmeisesti Sebitti Oy:ltä (ali)hankittua tietokantatoiminnallisuutta ja verkkopalvelun toteuttamisen osia. Tietokannan osalta on tukea kehitetty sekä Microsoftin Access tietokannalle sekä sittemmin SQLServer:lle.

Musiikin toistamiseen on käytetty komponenttia, joka tarjoaa monipuoliset musiikin soitto-ominaisuudet sovelluskehitykseen, esimerkiksi tuen

musiikin eri koodausmuodoille vaikkakin Maestron kannalta MP3 lienee merkittävin. Maestro tukee myös tiedostojen salausta käyttäen mahdollisesti Sebitti Oy:n toimittamaa salaustenmenetelmää.

Omaperäisyys ja samankaltaisuus

Asiantuntija on lausunut ohjelmien omaperäisyydestä ja samankaltaisuudesta seuraavaa.

Omaperäisyysarvio

Molemmat arvioitavana olleet ohjelmat toteuttavat hyvin tunnetun toiminnallisuuden musiikin soittamisessa ja soittoon liittyvän tiedon hallinnassa. Musiikkietokantaa käyttäviä soittosovelluksia on olemassa useita, myös avoimen lähdekoodin versioina. Yksi esimerkki tällaisesta on amarok (amarok.kde.org), josta on siis vapaasti saatavilla ja tutkittavissa lähdekoodi sekä musiikin soittamiseksi ja eri musiikintallennusformaattien käsittelyyn että metatiedon rakenne ja tallentaminen tietokantaan.

Ohjelmistot on mitä ilmeisimmin toteutettu itsenäisesti käyttäen hyödyksi joissain yksittäisissä osissa valmiita ratkaisuja tai ratkaisumalleja. Itse ongelma tai käytetyt ratkaisumallit eivät sinänsä ole erityisen omaperäisiä, vaan edustavat varsin tyypillistä ohjelmointiteknistä ongelmanratkaisua, mutta ollakseen toimivia ratkaisuja kaupallisesti mielekkääseen ongelmaan vaativat luonnollisesti mm. perehtymistä sovellusalueeseen ja ravintolasoittolaitteiden ohjaamisen osaamista. Tässä ei oteta kantaa ohjelmien rahalliseen arvoon tai kaupalliseen hyödynnettävyyteen, joita voidaan tarvittaessa arvioida ohjelmien tuottaman liikevaihdon ja -voiton avulla.

Samankaltaisuusarvio

Ohjelmat on tuotettu käyttäen eri ohjelmointikieliä sekä eri ohjelmistonkehitysympäristöjä ja työkaluja. Maestrossa käytetyt työkalut ja ympäristöt ovat yleisesti ottaen hieman modernimpia verrattuna Vivaldissa käytettyihin. Luonnollisena seurauksena tästä on, että lähdekoodeilla ei ole suoraa tekstuaalista yhdenmukaisuutta. Ohjelmien lähdekoodissa ei ole myöskään suoraan havaittavissa olevaa automaattista tai mekaanista muuntamista kielestä toiseen. Ohjelmistojen toteutustekniikoissa on olennaisia eroja niin soittimen toteutuksen kuin tietokannan osalta, mikä tukee niiden itsenäisyyttä. Lähdekoodissa mainittujen aikaleimojen osalta näyttäisi myös, että Maestropa on muokattu myöhemmin, erityisesti samalla nimimerkillä (SEME) kommentteihin kirjatut aikaleimat päättyvät Vivaldissa marraskuulle 2004 ja alkavat Maestrossa joulukuussa 2004.

Tietokanta

Musiikkitietokannan osalta kyse ei ole yhdestä tietokannasta vaan järjestelmässä tallennetaan tietoja useista eri asioista. Mitkä näistä tiedoista muodostavat tietokannan tai tallennetaan tietokantaan ja mitkä eivät on rajanvetokysymys. Tästä syystä seuraavassa tarkastellaankin hieman yleisemmin järjestelmän musiikin soittamisessa tarvitsemia ja käyttämää erilaista tietoa.

Ensinnäkin järjestelmä jakautuu kahteen osaan: toisaalta musiikkipalveluntarjoajan palvelimeen, jossa musiikin päätietokanta säilytetään sekä paikalliseen soittosovellukseen, johon on tallennettuna soittopaikan musiikki. Näiden lisäksi on olemassa kolmannen osapuolen tietokantoja kuten varsinainen musiikin tuottajan tietokanta sekä heidän tai muun osapuolen muita tietokantoja, joista tarkemmin alla.

Soittosovelluksessa tarvitaan siis varsinainen soitettava musiikki. Teoriassa musiikki voitaisiin ladata koko ajan verkon yli palveluntarjoajalta, mutta käytännössä lienee toimivampaa ladata riittävä määrä musiikkia paikalliseen koneeseen ja päivittää paikallista musiikkikirjastoa tarpeen mukaan palveluntarjoajan tietokannasta. Vastaavasti siis palveluntarjoajalla pitää olla päämusiikkikirjasto, josta on ladattavissa tai muulla tavoin soittosovelluksen käyttöön siirrettävissä asiakkaan vuokraama musiikki (oikeudet musiikin soittamiseen voidaan luovuttaa myös muulla tavoin). Tässäkin on mahdollista hankkia musiikkia tarpeen mukaan, eli palveluntarjoaja voisi tarjota laajemman valikoiman kuin mitä heillä on tallennettuna palvelimelleen, mutta tämä ei liene tässä olennaista. Musiikkia voidaan digitaalisesti tallentaa ja käsitellä useissa eri muodoissa, joihin viitataan erilaisin lyhentein kuten MP3, WAV, WMA tai AAC. Osa tallennusmuodoista sisältää myös mekanismit tiedon suojaamisen ja soitto-oikeuksien hallintaan. Tällainen suojaus ja oikeuksien hallinta voidaan myös rakentaa itse. Musiikkia voidaan myös muuntaa tallennusmuotojen välillä tietyin laaturajoituksin. Vastaavasti soittosovellus voidaan rakentaa tukemaan tiettyjä tallennusmuotoja.

Varsinaisen musiikin lisäksi tarvitaan soittosovellusta varten tiedot myös musiikin sisällöstä, kuten kappaleen nimestä, artistista, julkaisuvuodesta, pituudesta jne. Nämä tiedot palveluntarjoaja toimittaa musiikin yhteydessä sekä mahdollisesti ylläpitää tietoja, jos niissä havaitaan virheellisyyksiä. Tällaisen musiikkiin liittyvän ns. metatiedon palveluntarjoaja voi mahdollisesti hankkia musiikin tuottajalta, mutta on myös olemassa tällaista tietoa tarjoavia yrityksiä (esim. Gracenote, jolla lienee tiedot 80 miljoonasta musiikkikappaleesta). Kolmansista lähteistä saatavaa tietoa voi joutua tarkentamaan tai yhdenmukaistamaan, esimerkiksi merkitsemällä kappaleiden tyylilajit johdonmukaisesti ja tarjottavaa palvelua tukeviksi.

Yllämainittuihin metatietoihin voidaan lisäksi yhdistää soittamiseen tai soittajan mieltymyksiin liittyvää tietoa, kuten viimeinen soittokerta, mahdollisia kommentteja ja arvioita musiikista. Lisäksi voidaan tallentaa jotain teknisempiä soittamiseen liittyviä tietoja, kuten kappaleen tunnus järjestelmässä sekä kappaleelle sopivat alku- ja loppuhäivytytsajat ja suhteellinen äänenvoimakkuus.

Musiikkikappaleisiin suoraan liittyvien tietojen lisäksi ylläpidetään soittojärjestelmässä myös tietoa soittolistoista, joita voidaan tarjota asiakkaalle valmiiksi laadittuina tai asiakas voi itse muokata omia soittolistoja. Soittolistojen lisäksi tulee järjestelmään tallentaa konfigurointitiedot soittolaitteistosta, kuten soittimien määrästä ja mahdollisesti jostain muista ominaisuuksista.

Palveluntarjoaja saattaa lisäksi ylläpitää tietoja asiakkaistaan, heidän sopimuksistaan ja lisensseistään, laitteistokonfiguraatiostaan tms. sellaisesta, jota ei ylläpidetä soittosovelluksessa.

Edellä kuvatunlaisen musiikkitietokannan ja sen pohjalle perustuvan soittosovelluksen laatiminen ja toteutus ei ajatuksena tai perusratkaisultaan ole mitenkään poikkeuksellinen. Valmiita esimerkkejä sekä metatiedon että musiikin tallentamiseen ja käsittelyyn on olemassa useita, esimerkiksi Applen iTunes (paikallinen) tietokanta sekä siihen liittyvä musiikkikauppa iTunes Store tai Nokian mobiililaitteille suunniteltu Ovi. Niiden perusajatus, erityisesti tietokannan osalta, on pitkälti hyvin sama kuin kyseessä olevissa ohjelmistoissa. Olennaisena erona on kohderyhmälle, siis esim. ravintoloille, erityisesti toimivaksi suunniteltu ja toteutettu kokonaisuus, mutta tämä ei varsinaisesti heijastu itse musiikkitietokantaan tai sen toteutukseen.

Se miten ja mistä lähteistä palvelimella oleva musiikin päätietokanta ja siihen liittyvä metatietokanta on rakennettu ei ilmene käsiteltävästä materiaalista.

Asiantuntijan yhteenveto

Olennaisilta osiltaan, kuten musiikin soittamisen, musiikkikansion ja musiikin ns. metatietojen käsittelyn sekä musiikin salaamisen osalta ohjelmistojen toiminta-ajatus on samansuuntainen ja yhtenevä yleisesti käytössä olevien musiikin soittosovellusten kanssa, mutta toiminnan toteutukset poikkeavat toisistaan. Ohjelmien lähdekoodissa ei siis havaittu samankaltaisuutta.

Vertailtavana ei ole ollut varsinaisia musiikkitietokantoja, niiden sisältöä tai rakennetta kuvaavaa raporttia tai muuta selväkielistä dokumenttia. Voidaan kuitenkin todeta, että musiikin soittamiseen käytettävät tietokannat ovat rakenteeltaan ja tiedoiltaan kohtuullisen suoraviivaisia ja voidaan rakentaa yleisesti tiedossa oleviin ratkaisuihin perustuen eivätkä

vaadi erityistä keksinnöllisyyttä. Lähdekoodin perusteella näyttää, että tietojen tallentaminen ja käsittely on sekä Vivaldissa että Maestrossa toteutettu tavalla, joka ei ole mitenkään erityisen poikkeuksellinen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa tehtyjen sopimusten sisältöön tai tulkintaan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Pykälän 2 momentin mukaan tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tulosta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tarkasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Teos voidaan luoda myös useiden henkilöiden yhteistyönä. Yhteisteoksesta säädetään TekijäL:n 6 §:ssä. Jos kaksi tai useammat ovat yhdessä luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta.

TekijäL 5 §:ssä säädetään kokoomateoksesta. Sillä, joka yhdistämällä teoksia tai teosten osia on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin.

TekijäL 5 §:n ja 6 §:n säännökset soveltuvat myös tietokoneohjelmiin.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita, periaatteita tai tietoja. Suojan kohteena on se teoksen ilmenemismuoto, johon tekijä on omaperäisellä tavalla ajatuksensa saattanut.

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muuttettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. TekijäL 2 §:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinoilla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. TekijäL 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Säännöksen 2 momentin mukaan teosta älköön muutettako tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tahi omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla älköönkä sitä myöskään saatettako yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on 6 §:ssä tarkoitetusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tietokoneohjelman tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain soveltuminen tietokoneohjelmiin vahvistettiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/1991). Tekijänoikeuslakiin säädettiin tuolloin tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset. Lainmuutosehdotus (HE 161/1990 vp.) perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (KM 1987:8, Tietotekniikka ja tekijänoikeus) tehtyihin ehdotuksiin.

Tietokoneohjelman oikeudellista suojaa on yhtenäistetty Euroopan yhteisöjen neuvoston 14.5.1991 antamalla direktiivillä (91/250/ETY) tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta, jäljempänä tietokoneohjelmadirektiivi. Tekijänoikeuslain säännökset tarkistettiin direktiivin mukaisiksi 1.1.1994 voimaan tulleella lainmuutoksella (418/1993), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (HE 211/1992 vp.).

Tietokoneohjelman teostason arvioinnissa kiinnitetään ensi sijassa huomiota ohjelmoijan tekemiin valintoihin tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa (HE 161/1990 vp.).

Tietokoneohjelman on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos.

Jos tietojenkäsittelyongelmaan on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana, ei tietokoneohjelma ilmennä ohjelmoijan omaperäistä luovaa panosta eikä siten yllä teostasoon. Teostasoon eivät myöskään yllä yksinkertaiset tietokoneohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia.

Tekijänoikeus ei anna yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin vaan ainoastaan näiden omaperäiseen ilmaisumuotoon. Se systeemi ja logiikka sekä ne algoritmit, periaatteet ja ideat, jotka ovat tietokoneohjelman perustana, eivät ole suojattuja sellaisenaan.

Tietokoneohjelmadirektiivin 1 artiklan 2 kohdan mukaan tekijänoikeudellista suojaa eivät saa myöskään tietokoneohjelman rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet. Direktiivin 10. ja 11. johdantokappaleiden mukaisesti rajapinnoilla tarkoitetaan ohjelman osia, jotka mahdollistavat ohjelmien ja laitteistojen yhteenliittämisen ja vuorovaikutuksen muiden ohjelmistojen ja laitteistojen kanssa.

Yhteenliittämisen ja vuorovaikutuksen aikaansaaminen voi edellyttää myös tietokoneohjelman kopioimista ja sen muodon kääntämistä. Koska ohjelman kopioiminen ja sen muodon kääntäminen kuuluvat tekijän yksinoikeuden piiriin, on yksinoikeutta rajoitettu TekijäL:n 25 k §:ssä. Pykälässä määritetyissä rajoitetuissa tapauksissa on sallittua kopioida tietokoneohjelma ja kääntää sen muoto oikeudenhaltijan lupaa hankkimatta.

TekijäL 25 k §:n mukaan ohjelman koodin kopioiminen ja sen muodon kääntäminen on sallittua, jos nämä toimenpiteet ovat välttämättömiä sellaisten tietojen hankkimiseksi, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuus itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä, ja seuraavat edellytykset täytyvät:

- 1) nämä toimenpiteet suorittaa lisenssinhaltija tai muu henkilö, jolla on oikeus käyttää ohjelman kappaletta, taikka heidän lukuunsa henkilö, jolla on siihen oikeus;
- 2) yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeellinen tieto ei aikaisemmin ole ollut helposti ja nopeasti 1 kohdassa tarkoitettujen henkilöiden saatavilla; sekä
- 3) nämä toimenpiteet rajoittuvat niihin alkuperäisen ohjelman osiin, jotka ovat yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeen.

Tietoja, jotka on saatu 1 momentin säännösten nojalla, ei saa näiden säännösten nojalla:

- 1) käyttää muuhun tarkoitukseen kuin itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden aikaansaamiseen;

- 2) antaa muille, ellei se ole tarpeen itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden kannalta; eikä
- 3) käyttää ilmaisumuodoltaan huomattavassa määrin samanlaisen tietokoneohjelman kehittämiseen, valmistamiseen tai markkinoille saattamiseen taikka muuhun tekijänoikeutta loukkaavaan toimeen.

Sopimuksen ehto, jolla rajoitetaan tämän pykälän mukaista tietokoneohjelman käyttöä, on tehoton.

TekijäL 25 k §:llä on implementoitu tietokoneohjelmadirektiivin 6 artikla. Hallituksen esityksessä (HE 1992/211 vp.) todettiin, että TekijäL 25 k §:n tulkinnassa on otettava huomioon myös EY:n neuvoston yhteistä kantaa koskeva komission EY:n parlamentille antama tiedonanto. Hallituksen esityksessä on toisinnettu tiedonannon tulkintaohje, jonka mukaan tietokoneohjelman koodin kopioiminen ja sen muodon kääntäminen on sallittua siinä laajuudessa kuin on tarpeen itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden varmistamiseksi. Sellainen ohjelma voi olla tarkoitettu liitettäväksi analysoituun ohjelmaan. Vaihtoehtoisesti se voi kilpailla analysoidun ohjelman kanssa eikä yleensä ole tarkoitettu liitettäväksi siihen.

Tekijänoikeus syntyy aina lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Lain soveltamiskäytännössä tietokoneohjelman tekijänä on pidetty ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä tai molempia.

Tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle TekijäL 40 b §:n säännöksen mukaisesti, kun kyseessä on työ- tai virkasuhteesta johtuvien työtehtävien täyttämisen. Oikeuksien siirtyminen käsittää 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeudet, ja se pysyy voimassa myös työ- tai virkasuhteen päätyttyä (HE 161/1990 vp.). TekijäL 40 b §:ä sovelletaan, jollei toisin ole sovittu (TekijäL 27 § 3 momentti).

Luettelon ja tietokannan suojasta

Teosten ja tietojen kokoaminen luetteloksi tai tietokannaksi voi vaatia suuria investointeja tai aikaa ja vaivannäköä ilman, että lopputulos ylttäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisella tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi kuitenkin saada tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista suojaa.

TekijäL 49 § 1 momentin mukaan sillä, joka on valmistanut 1) luettelon, taulukon, ohjelman tai muun sellaisen työn, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, tai 2) tietokannan, jonka sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta, on

yksinomainen oikeus määrätä työn koko sisällöstä tai sen laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisesta osasta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla ne yleisön saataviin.

TekijäL 49 § 4 momentin mukaan sopimuksen ehto, jolla 1 momentissa tarkoitettun julkistetun työn valmistaja estää työn laillista käyttäjää käyttämästä sen sisällön laadullisesti tai määrällisesti arvioiden epäolennaisista osaa mihin tahansa tarkoitukseen tai rajoittaa tällaista käyttöä, on tehoton.

TekijäL:n esitöiden mukaan TekijäL 49 § 1 momentin 1. kohdan mukaisen luettelosuojan edellytyksenä on yhdisteltyjen tietojen suuri määrä. Suoja on riippumaton sisällön valinnan tai järjestelyn kriteereistä ja mahdollisesta omaperäisyydestä. Luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata tuotteita, jotka eivät ole tekijänoikeudellisessa mielessä teoksia, mutta joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa. Luettelosuojan ainoana edellytyksenä on, että työhön on yhdistelty suuri määrä tietoja. (Komiteanmietintö 1953:3, s. 79, HE 10/1997, s. 5 - 6). Suoja voi kohdistua myös luettelon osaan, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Luettelon sisältämiä yksittäisiä tietoja saa käyttää vapaasti hyväkseen.

TekijäL 49 § 1 momentin 2. kohdan mukainen tietokantojen erityissuoja lisättiin lakiin 15.4.1998 voimaan tulleella lainmuutoksella (250/1998). Tekijänoikeuslaki saatettiin muutoksella vastaamaan tietokantojen oikeudellisesta suojasta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä (96/9/EY), jäljempänä tietokantadirektiiviä.

Suojattavan tietokannan määritelmä sisältyy tietokantadirektiivin 1 artiklan 2. kohtaan. Sen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan teosten, tietojen ja muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy". Direktiivin 17. johdantokappaleen mukaan "tietokannalla tarkoitetaan kaikkia kirjallisia, taiteellisia, musiikillisia tai vastaavia teoskokoelmia tai tekstiä, ääntä, kuvia, lukuja, tosiasioita ja tietoja sisältäviä kokoelmia". Tekijänoikeuslakia voidaan soveltaa myös tietokantoihin, jotka eivät täytä kaikkia direktiivin määritelmän edellytyksiä (HE 1997/170 vp.)

Jotta tietokanta saisi suojaa, sen sisällön keräämisen, varmistamisen tai esittämisen on pitänyt edellyttää määrällisesti ja/tai laadullisesti huomattavaa panostusta. Suojan edellyttämä panostus voi tietokantadirektiivin 41. johdantokappaleen mukaan muodostua rahoituksesta ja/tai ajan, vaivannäön ja energian käytöstä.

Tietokannan suoja ei koske sellaisia tietokannan osia, jotka eivät ole laadullisesti tai määrällisesti arvioiden olennaisia. Suoja ei kohdistu tietokannan sisältämiin yksittäisiin tietoihin (HE 1997/170 vp.)

TekijäL 49 §:n mukainen suoja tulee luettelon tai tietokannan valmistajan hyväksi. Valmistaja voi olla myös oikeushenkilö.

Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö

Korkein oikeus on ottanut kantaa tietokoneohjelman tekijänoikeuteen muun muassa ratkaisussaan KKO 2008:45.

Asiassa KKO 2008:45 X oy oli vuonna 1985 ostanut annostelu- ja rypytyslaitteen liitettäväksi karjalanpiirakoiden valmistuslinjaan. Laitteen toimintaa ohjasi siinä oleva logiikkalaite, joka sisälsi tietokoneohjelman. Annostelu- ja rypytyslaitetta muutettiin vuonna 1995 X oy:n toimeksiannosta ja sen toimintaa ohjaava logiikkalaite vaihdettiin kehittyneempään malliin. Uuteen logiikkalaitteeseen asennettiin vanhaa ohjelmaa hyväksikäyttäen valmistettu uusi ohjelma, joka sisälsi eräitä laitteen muutostyön ja uuden logiikkalaitteen edellyttämiä muutoksia. Korkein oikeus katsoi tuomiossaan mainituilla perusteilla, että tietokoneohjelmaan tehdyt muutokset olivat sellaisia, jotka olivat olleet tekijänoikeuslain 25 j §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla tarpeen ohjelman käyttämiseksi aiottuun tarkoitukseen.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisukäytäntö

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin on käsitellyt tietokantojen oikeudellista suojaa 9.11.2004 antamissaan ennakkoratkaisuasioissa C-46/02, C-203/02, C-338/02 ja C-444/02. Edellä mainitut asiat käsiteltiin yhdessä, koska niissä kaikissa oli kyse tietokantadirektiivissä (96/9/EY) tarkoitettujen tietokannan sisällön keräämiseen, varmistamiseen tai esittämiseen liittyvän investoinnin käsitteen tulkinnasta.

Mainituissa ennakkoratkaisuasioissa tuomioistuin katsoi, että tietokantadirektiivin 7 artiklan 1. kohtaan sisältyvä tietokannan sisällön keräämiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka käytetään olemassa olevien aineistojen etsintään ja niiden kokoamiseen tietokantaan. Tämä käsite ei kata niitä voimavaroja, jotka käytetään tietokannan sisällön muodostavien aineistojen luomiseen.

Asiassa C-203/02 tuomioistuin katsoi vielä, että tietokantadirektiivin 7 artiklan 1. kohtaan sisältyvä tietokannan sisällön varmistamiseen liittyvän investoinnin käsite on ymmärrettävä niin, että sillä tarkoitetaan voimavaroja, jotka tietokantaa muodostettaessa ja sen toiminnan aikana käytetään etsittyjen aineistojen paikkansapitävyyden tarkastamiseen sen varmistamiseksi, että tietokantaan sisällytettävä tai sisältyvä informaatio on luotettavaa. Voimavarat, jotka käytetään tarkistuksiin luotaessa

tietokantaan myöhemmin koottavia aineistoja, eivät kuulu kyseisen käsitteen piiriin.

Tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokoneohjelmiin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä useissa lausunnoissaan.

Lausunnossa 1996:3 tekijänoikeusneuvosto katsoi, ettei tietokoneohjelmalla tehdyn tarjouslaskenta- ja laskutusohjelman sovelluksen osa ollut riittävän omaperäinen ja itsenäinen saavuttaakseen teostason. Kyseessä oleva käskysarja oli muodostettu lähinnä käyttöohjekirjan mukaisesti tietokoneohjelman ominaisuuksia hyödyntäen. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi tehdyt valinnat eivät osoittaneet sellaista luovuutta ja omaperäisyyttä, etteikö joku toinen olisi voinut päätyä samantyyppiseen lopputulokseen käyttäessään samaa tietokoneohjelmaa kyseessä olevan tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisussa tehdyt määrittelyt olivat neuvoston mukaan pikemminkin lopputuloksen sanelemia ja siten osoitus lähinnä tietojenkäsittelyongelman mekaanisesta ratkaisemisesta.

Lausunnossa 1997:12 tekijänoikeusneuvosto katsoi kirjalliseksi teokseksi tietokoneohjelman, joka oli toteutettu leipomotuotteiden valmistusta ohjaavan logiikkalaitteen ohjelmointikielellä ja jonka avulla sovittiin yhteen leipomotuotteiden valmistuslinjaan kuuluvien laitteiden toiminnot ja ohjattiin tuotantolinjaa. Ohjelma sisälsi 140 käskyriviä eli kuusi A4-kokoista sivua.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2003:10 oli kyse sähkön-, veden-, kaasun- ja lämmönjakelua ohjaavien tietokoneohjelmien suojasta. Ohjelmien lähdekoodien pituus vaihteli sadasta kahteensataan riviin. Kussakin tapauksessa oli kyse pienen tietojenkäsittelyongelman ratkaisusta toisistaan poikkeavissa ympäristöissä. Kukin ohjelmista oli selkeästi luovan työn tulos, joka oli vaatinut tekijältään mahdollisesti useamman päivän työpanoksen. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, että sille toimitetut lähdekoodit olivat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne saivat tekijänoikeussuojaa tietokoneohjelmina tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut tietokoneohjelman teostasoa myös lausunnoissaan 2006:12, 2006:5 ja 2005:7. Lausunnoissa tietokoneohjelmat saivat tekijänoikeussuojaa. Lausunnot ovat useimmiten koskeneet väitteitä tietokoneohjelman laittomasta kopioinnista.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunut luettelo- ja tietokantasuojasta lausunnossaan TN 1999:13. Asiassa oli kyse tietokannasta, joka sisälsi tietoja yli 8000 klassisesta ja nykymusiikin sävellyksestä ja yli 10 000

tällaista musiikkia sisältävästä CD-julkaisusta. Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan, että tietokantaan on yhdisteltynä suuri määrä tietoja TekijäL 49 §:n 1 momentin 1-kohdassa tarkoitetulla tavalla. Tekijänoikeusneuvosto katsoi lisäksi, että tietokantaa voidaan pitää myös pykälän 2-kohdassa tarkoitettuna tietokantana, jonka sisällön kerääminen ja esittäminen on edellyttänyt huomattavaa panostusta. Suoja ei estä tietokantaan sisältyvien tietojen hyödyntämistä sinänsä.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa useissa lausunnoissaan. TekijäL 49 §:n 1 momentin nojalla suojatuiksi on katsottu esimerkiksi puhelinluettelo (TN 1987:16), nimipäiväluettelo (TN 1995:11 ja TN 1996:1), matrikkeli (TN 1994:20), malliratkaisujen luettelo (1993:4), sukutaulut (1994:19) sekä yrityksen kirjanpidossa käytettävät tilikartat (TN 2001:5). Luettelosuojan piiriin on luettu myös 200 asiakirjamallin muodostama, tietokonelevykkeelle tallennettu kokonaisuus (TN 1996:15), 197 lippua käsittävä lippukokoelma (TN 2000:9) sekä materiaaliluettelo (TN 2004:7), johon oli yhdistelty suuri määrä tietoja, ja eräitä kirjallisia dokumentteja (TN 2004:5, TN 2005:8).

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokantojen suojaa lausunnoissaan TN 1999:13, TN 1999:15, TN 1999:17, TN 2001:7, TN 2002:17, TN 2003:2 ja TN 2005:8. Suojan edellytyksenä olevaa huomattavaa panostusta on tekijänoikeusneuvosto pitänyt pitkälti näyttökysymyksenä.

Vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Tekijänoikeudella suojatun tietokoneohjelman on ylitettävä teoskynnys eli yllettävä teostasoon. Tietokoneohjelman on siten oltava tekijänsä tai jos tekijöitä on useita, tekijöidensä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Ollakseen itsenäinen ja omaperäinen, tietokoneohjelma ei saa olla kopio toisesta jo aikaisemmin luodusta tietokoneohjelmasta.

Tekijänoikeusneuvosto on saanut professori, TkT Tomi Männistöltä asiantuntijalausunnon lausuntopyynnön kohteena olevien tietokoneohjelmien lähdekoodista.

Asiantuntijalausunnon mukaan lausuntopyynnössä tarkoitetut tietokoneohjelmat sisältävät myös kolmansilta osapuolilta hankittuja valmiita ratkaisuja ja ratkaisumalleja, joilla osa tietokoneohjelmien toiminnallisuuksista on toteutettu.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, ettei se ota kantaa lausuntopyynnössä tarkoitettujen tietokoneohjelmien tai niihin liitettyjen osien taikka mastertietokannan omistussuhteisiin ja oikeisiin oikeudenhaltijoihin, vaan

lausuu hakijan esittämistä tekijänoikeuslain tulkintaan liittyvistä kysymyksistä.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo asiantuntijalausunnon ja muun sille toimitetun materiaalin perusteella, että sekä Vivaldi- että Maestro-tietokoneohjelmat sisältävät toiminnallisuuksia, joiden toteuttamiseen olisi ollut useita erilaisia ohjelmallisia ratkaisuvaihtoehtoja.

1. Onko Vivaldi-tietokoneohjelma itsenäinen teos?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Vivaldi-tietokoneohjelma ylittää teostasoon. Vivaldi-tietokoneohjelmaa on pidettävä itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena.

2. Onko Maestro-tietokoneohjelma itsenäinen teos?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Maestro-tietokoneohjelma ylittää teostasoon. Maestro-tietokoneohjelmaa on pidettävä itsenäisenä ja omaperäisenä teoksena.

3. Onko Maestro-tietokoneohjelma kopioitu Vivaldi-tietokoneohjelmasta?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Maestro ja Vivaldi-tietokoneohjelmien lähdekoodeissa ei ole havaittavissa samankaltaisuutta tai automaattista tai mekaanista muuntamista kielestä toiseen. Tietokoneohjelmien toteutustekniikoissa on olennaisia eroja niin soittimen toteutuksen kuin tietokannan osalta.

Näin ollen tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät Maestro- ja Vivaldi-tietokoneohjelmat ole samat.

4. Voidaanko Maestro-tietokoneohjelmalla käyttää Vivaldi-tietokoneohjelmaa varten koottua mastertietokantaa joko sellaisenaan tai muutettuna?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeus ei anna yksinoikeutta tietokoneohjelman systeemiin ja logiikkaan eikä niihin algoritmeihin, periaatteisiin ja ideoihin, jotka ovat tietokoneohjelman perustana. Yksinoikeus ei ulotu myöskään tietokoneohjelman rajapintoihin sisältyviin ideoihin ja periaatteisiin. Tekijänoikeussuoja rajoittuu tietokoneohjelman omaperäiseen ilmaisumuotoon.

Tekijänoikeusneuvosto huomauttaa, että TekijäL 25 k §:ssä säädetyin edellytyksin voidaan tekijänoikeudella suojattu tietokoneohjelma kopioida ja sen muoto kääntää, jos kyse on yhteentoimivuuden saavuttamisesta itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden tietokoneohjelmien esimerkiksi teostasoon yltävän tietokantaohjelman välillä.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu mastertietokanta ei ole ollut tekijänoikeusneuvoston tarkasteltavana. Tekijänoikeusneuvosto ei ole arvioinut eikä sitä ole pyydettykään arvioimaan, voisiko mastertietokanta olla suojattu esimerkiksi tekijänoikeuslain 49 §:n mukaisena luettelona tai tietokantana. Luetteloon tai tietokantaan tallennettuun musiikkiin kohdistuu omat oikeutensa.

Tietokoneohjelmaa, tietokantaa sekä tietokannan sisältöä voidaan käyttää sellaisenaan tai muutettuna edellytyksin, että tähän käyttämiseen on saatu luvat esimerkiksi yleisön saataviin saattamista varten asianomaisilta oikeudenhaltijoilta. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa mahdollisten sopimusten olemassaoloon tai sisältöön.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marko Rajaniemi

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Arto Alaspää, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Martti Kivistö, Elina Mäntylä, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltonen, Pekka Pulkkinen, Maria E. Rehbinder, Tommi Saarikivi, Katariina Sorvari, Markku Uotila ja Martti Virtanen.